

Yaşamın gerçeklerine teatral bir yaklaşım: Ezilenlerin Tiyatrosu ve Forum Tiyatro

Yasin Duman

“1971’de tutuklandım. Newspaper Theatre [Gazete Tiyatrosu] yönetimiyle ilk Ezilenlerin Tiyatrosu oyununu sergilerken. Polisler ve paramiliter güçler bize gerçekten zulm ve işkence ediyorlardı. Bazen sahneye, ceplerimizde silahlarımızla çıkıyorduk. Paranoyak olduğumdan değil, kendimizi savunmak için bunu yapıyorduk. Halk için, diktatöre karşı oynamak gerçek ve korkunç bir riskti. Kendimizi savunmak zorundaydık. O dönem insanları tutukladılar, işkence ettiler ve öldürdüler. Ben de onlardan biriydim ve tutuklandım. Neyse ki hayattayım...”

Augusto Boal 2009’da *Demokrasi Şimdi!* [Democracy Now] isimli bir kanala verdiği bu demeçte Ezilenlerin Tiyatrosu’na ne kadar sancılı bir giriş yaptığını yukarıdaki paragrafta ifade ediyordu. Demeci verdiği yıl hayatını kaybeden Brezilyalı oyun yazarı, eğitimci ve aktivist Boal’e göre tiyatro seyircilerin edilgen bir konuda oyuncularını izlemekle yetinmeyip etkin katılımcılar haline geldiği ve hayatı bu şekilde değiştirmeye çalıştığı bir platformdur. Ezilenlerin Tiyatrosu’na babasının fırınında çalışırken ezilen işçilerin hayatını gözlemleyerek başlayan Boal’in amacı etnik ve dini kimliği, sosyo-ekonomik koşulları veya cinsiyeti nedeniyle ezilen insanların hayatlarını bütün gerçekliğiyle gözler önüne serip izleyicinin hem ezenin hem de ezilenin gözünden buna birebir tanık olması ve olumlu bir değişim yaratmaya çalışmasını sağlamak.

Ezilenlerin Tiyatrosu ile Budapeşte’de 5-9 Eylül 2016 tarihlerinde düzenlenen bir uluslararası eğitim konferansında, Angelo Miramonti ve Francesco Argenio Benaroio’nun düzenlediği iki günlük bir atölye ile tanıştım. Ezilenlerin Tiyatrosu’nun bir yöntemi olan Forum Tiyatro şeklinde düzenlenen etkinliğe ilgi yoğunluğuydu. Bu yöntemle göre İtalyan eğitimciler Miramonti ve Benaroio’nun seçtiği gerçek bir hayat hikayesi sergilendi. Hikaye, cinsel kimliği nedeniyle okul yönetimi, öğretmenleri ve arkadaşları tarafından sürekli dışlanan, aşağılanan ve ezilen bir öğrencinin karşılaştığı zorlukları anlatıyordu. Oyun önce izleyicinin herhangi bir müdahalesi olmadan oynandı. Daha sonra Miramonti izleyicilere ne hissettiklerini sordu ve izleyiciler kendi açılarından neden-sonuç ve ezen-ezilen ilişkisi çerçevesinde hikayeye dair ne hissettiklerini anlattılar. Miramonti, oyunun yeniden sergileneceğini söyleyip bu sefer izleyicinin inisiyatif olarak, yanlış veya haksız olarak değerlendirdiği eylemlerde elini kaldırıp, bu yanlışın veya haksızlığın nasıl giderilebileceğini sahnede göstermesini istedi.

Oyun başladıktan sonra izleyiciler kendi perspektifleri çerçevesinde oyuncuların eylemlerine müdahale edip dışlanma, aşağılanma ve ezilmenin sebeplerini ve ezen-ezilen ilişkisini ortadan kaldırmaya çalıştı. Kimi zaman yapılan müdahalelerle ezenlerin eylemleri dönüştürüldü, kimi zaman da ezilenin kendini nasıl koruyabileceği gösterildi. Örneğin, ilk oyunda, öğretmenin söz konusu öğrencisinin yazdığı makaleyi alaycı bir dille okuması onun hem öğretmeni hem de arkadaşları tarafından aşağılanmasına yol açtığını söyleyen ve itiraz eden bir izleyici, ikinci

oyunda öğrenci rolünü üstlenerek, öğretmeninin sınıfta makalesini kendi izni olmadan okumasına izin vermedi ve bu şekilde kısa bir süre için de olsa kendini savunabildi.

Fakat her şey bu kadar kolay olmadı. Oyunun son kısmında bitirme tezini savunmak için jüri karşısına geçen öğrenci, cinsel kimliği nedeniyle iki jüri üyesi tarafından bir kez daha aşağılanıp tezi geçersiz sayıldı. İzleyicilerden biri, tez danışmanı olan üçüncü jüri üyesinin bu duruma sessiz kalmaması ve belki daha aktif bir rol üstlenerek öğrencinin kimliğinden ziyade yaptığı bilimsel çalışmalara odaklanılması gerektiği yönünde diğer jüri üyelerine baskı kurmasının işe yarayabileceğini söyledi. İzleyici, tez danışmanının yerini aldı ve bunu denedi fakat diğer iki jüri üyesi danışmanı işine son vermekle tehdit etti. Dolayısıyla bu çaba boşa çıktı. Başka bir izleyici de öğrencinin kendini daha güçlü hissetmesi, tez danışmanından destek alarak gerekirse jüri üyeleriyle çetin bir tartışmaya girip onlara sadece yaptığı bilimsel bir çalışmaya dair soru sorulması ve kendi özel hayatının onları ilgilendirmediyi üstüne basa basa dile getirmesi gerektiğini ifade etti. Bu müdahale öğrenci açısından sonucu daha da zorlaştırabilirdi fakat izleyici, ‘sonuç değişmeyecek belki ama en azından öğrenci pasif bir durumdan aktif bir duruma geçecek’ dedi. Sonuç değişmedi, öğrenci kendini savunabilmek ve tartışmayı tezi üzerine çekmek isterken jüri üyeleri tez savunma sürecini anında bitirip büyük bir hırsıyla öğrencinin başarısız olduğunu açıklayıp öğrencisine destek veren tez danışmanını da istifaya zorladılar.

Atölyenin ertesi gününde karşılaştığım birçok izleyicinin aklında aynı soru vardı: sonuç nasıl değiştirilebilirdi? Herkes başka bir senaryo çizmişti kafasında, herkes kendini ezen-ezilen ilişkisinin içerisinde görüyordu ve çıkar bir yol arıyordu.

Boal, insanlar için “oyuncu olma ayrıcalığına sahip ve hayatının her ânında ‘oynayan’ hayvanlar” benzetmesini yapar. Budapeşte’de sergilenen bu oyunda karakterin yerine ezilen herkesi yerleştirmek, hikayeyi başka bir gerçek olaydan anlatmak ve karakterler aracılığıyla insanların dönüşmesini sağlamak mümkün olabilir mi? Sanırım bunun için karşılaşmaya, diyalog kurmaya ve dinlemeye cesaret edilmeli. Bu korkuyu yenemeyen insanlar endişe etmemeli, ne de olsa Boal’in dediği gibi her ânımız büyük ve sancılı bir oyunun parçası. Görmezden gelmek, yok saymak, inkar etmek, aşağılamak ve ötekileştirmek bu karşılaştırmayı ertelemekten ve korkunun yenilmesini geciktirmekten başka bir işe yaramıyor.

Kaynakça:

Augusto Boal ve Ezilenlerin Tiyatrosu üzerine yazılan bir makale için bakınız:

<http://yaraticidramadergisi.org/archive/10/4.pdf>

Augusto Boal ile yapılan röportaj için linki tıklayınız:

Part 1: https://www.youtube.com/watch?v=3rkVD_Oln7g

Part 2: <https://www.youtube.com/watch?v=p7F7H9ejM6E>

Angelo Miramonti hakkında okumak için: www.angelomiramonti.com

Francesco Argenio Benaroio hakkında okumak için: fb.com/fran.argenio

Türkiye’de Ezilen Tiyatrosu çalışmaları için bakınız:

http://www.theatreoftheoppressed.org/en/index.php?nodeID=2&country_id=20&continent_id=5